of een Kerk al of niet een Calvinistisch karakter draagt. Aangezien nu onze oudste Nederlandsche vluchtelingen-kerk te Londen, toen ze onder leiding van den edelen Pool à Lasco gestastituëerd werd, de breking des broods bij het Avondmaal invoerde, bleek ze volgens Prof. Gooszen daardoor niet-Calvinistisch te wezen. Ook de Duitsch-Gereformeerde Kerk in de Paltz, die evenzeer de breking des broods voorschreef en, toen ze daarover door de Lutheranen werd aangevallen, in een afzonderlijk geschrift deze ceremonie verdedigd, zou daardoor getoond hebben, dat ze niet-Calvinistisch was. En waar de Kerken in Nederland haar liturgie wederom aan de Paltzische Kerk ontleend hebben, zou daaruit volgen, dat ook onze Kerken in haar oorsprong eigenlijk niet-Calvinistisch zijn geweest. Het is wel daarom, dat Prof. Doedes, die zelf op het punt van het Avondmaal Zwingliaansch' was, het boekje over de breking des broods opnieuw heeft uitgegeven, en dat Prof. Gooszen in zijn lijvige studie over den *Heidelbergschen Catechismus en het boekje van de breking des broods* heeft trachten aan te toonen, dat alle Gereformeerde liturgieën, met uitzondering alleen van de liturgie van Genève, op de breking des broods nadruk leggen.

Zoo vormt dan deze quaestie van „de breking des broods" een niet onbelangrijke schakel in het betoog, dat door Prof. Gooszen geleverd is, om aan te tooner, dat naast de Lutherschen en Calvinistische reformatie nog een tertium genus bestaan heeft, het oorspronkelijk Gereformeerde of Duitsch-Gereformeerde Kerk in de Paltz, die evenzeer de breking des broods voorschreef en, toen ze daarover door de Lutheranen werd aangevallen, in een afzonderlijk geschrift deze ceremonie verdedigd, zou daardoor getoond hebben, dat ze niet-Calvinistisch was. En waar de Kerken in Nederland haar liturgie wederom aan de Paltzische Kerk ontleend hebben, zou daaruit volgen, dat ook onze Kerken in haar oorsprong eigenlijk niet-Calvinistisch zijn geweest. Het is wel daarom, dat Prof. Doedes, die zelf op het punt van het Avondmaal Zwingliaansch' was, het boekje over de breking des broods opnieuw heeft uitgegeven, en dat Prof. Gooszen in zijn lijvige studie over den *Heidelbergschen Catechismus en het boekje van de breking des broods* heeft trachten aan te toonen, dat alle Gereformeerde liturgieën, met uitzondering alleen van de liturgie van Genève, op de breking des broods nadruk leggen.

Zoo vormt dan deze quaestie van „de breking des broods" een niet onbelangrijke schakel in het betoog, dat door Prof. Gooszen geleverd is, om aan te tooner, dat naast de Lutherschen en Calvinistische reformatie nog een tertium genus bestaan heeft, het oorspronkelijk Gereformeerde of Duitsch-Gereformeerde genoemd, waarvan vooral Bullinger dan de zuiverste representant zou wezen. Met name in ons vaderland zou dat derde type van het Protestantisme zijn invloed hebben uitgeoefend, gelijk Dr. Van 't Hooft heeft trachten aan te toonen in zijn proefschrift over *de Theologie van Bullinger*. Nu behoeft deze voorstelling hier niet in haar geheel te worden weerlegd. Prof. van Toorenenbergen en Prof. Bavinck hebben dit reeds afdoende gedaan, door er op te wijzen, dat er van geen tertium genus van het Protestantisme sprake kan wezen, omdat het verschil in dogmatisch opzicht tusschen Bullinger en Calvijn niet principieel en zakelijk, maar alleen formeel en methodologisch is geweest. En wat den invloed van Bullinger's theologie op Nederland betreft, heeft Prof. Rutgers in zijn uitnemende rectorale oratie over den invloed van Calvijn op de Reformatie in Nederland, met de stukken aangetoond, hoe eenzijdig de voorstelling was, door Prof. Gooszen en de zijnen gegeven. Dat men te Leiden desniettegenstaande voortgaat, deze op alle punten onhoudbaar gebleken voorstelling te propageeren, is alleen een bewijs, dat de hoogstaande nobele geest, die eens de Fruins en Acquoys bezielde, van de dii minores geweken is, en de afkeer van het Calvinisme tot de meest partijdige geschiedenisbeschouwing drijft.

Het is daarom misschien niet onnut, al is de hoofdslag geslagen, nog eens op een, zij het dan ook ondergeschikt, punt, aan te toonen, hoe onjuist deze beschouwing is.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers en in hartelijken dank ontvangen: van N. N. te Vinkeveen *f* 2; van N. N. te Maassluis *f* 10.

Dringend verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter.*
Kootwijk.

Uit de Pers.

De *Waarheidsvriend* teekende onlangs scherp, maar niet te scherp, het droeve beeld, dat de Hervormde Kerk aanbiedt:

En o! daar ligt nu de breuke van onse Hervormde (Gereformeerde) Kerk. De afval in dat huis Gods is zoo groot.

En de ellende *in* en *buiten* die kerk vermeerdert met den dag.

Waarbij men wel jaloersch, naijverig en hatelijk weet te zijn tegenover anderen.

Maar waarbij men constant weigert om terug te keeren tot den ouden beproefden weg van Gods getuigenis in prediking en arbeid.

Allerlei prediking is geoorloofd.

Allerlei arbeid staat vrij.

Maar de band aan het Woord ontbreekt.

Waarbij de band met het volk met den dag afbrokkelt.

En wel praat men nu, druk redeneerend, met veel vechten, vereeten en verbijten van elkander.

Maar men heeft geen lust om terug te keeren tot den Heere — waarbij de Heere Zijn straffen en oordeel niet inhoudt. Onze Hervormde (Gereformeerde) Kerk kón tot zoo'n grooten en rijken zegen zijn voor héél het volk.

Haar invloed kon zoo beduidend zijn in het midden van héél de natie.

Maar terwijl zij nog de »grootste« kerk genoemd wordt — heeft de laatst gehouden 10-jaarlijksche volkstelling ons bittere dingen doen proeven. Dingen, die we wel wisten, die we wel vermoeden konden — maar die we nog niet zoo zwart op wit gezien hadden en die nu voor ons staan als onuitwischbare vreeselijke werkelijkheid.

Het volk ontvalt aan de Kerk, die eertijds het volk vergaderde. Het volk verzacht de Kerk, die eertijds bij het volk gezag en invloed had. Het volk spot met de Kerk, die onze vaderen in haar schoot zag geboren worden.

En terwijl men overal naar de oorzaak zoekt, laat de Heere de oorzaak vlak voor onze voeten zien en roept Hij ons van álle kanten toe: de Kerk heeft Mij, de springader des levens, verlaten — daarom heb Ik haar verlaten.

De Kerk heeft de woorden der waarheid, haar toebetrouwd, verworpen — daarom heb Ik haar tot een eenzame en verachte gemaakt.

Dat speelt zich af in het hart van onze natie. Dat kunnen we met onze oogen zien en tasten met onze handen.

Dat proces werkt dóór in steden en in dorpen.

De Kerk dezer landen heeft den weg der waarheid verlaten en het volk des lands verlaat de Kerk.

En zoo zakt land en volk weg in een peilloose diepte van ellend en smart.

In Amsterdam behooren maar 35 van de 100 menschen tot onze Herv. Kerk.

En hoeveel moeten er van die 35 dan nog worden afgetrokken, die niets meer met de Kerk te doen willen hebben, nooit naar de Kerk omzien, feitelijk zonder God en Zijn gebod leven?

In Den Haag noemen zich 42 van de 100 Hervormd; in Utrecht 47 van de 100; in Rotterdam (met haar buitengemeenten, waar duizenden wonen de van het platte land kwamen) kan het nog 52 van de 100 halen!

De helft van de bevolking der steden niet meer behoorend tot de Herv. Herk...

En het getal dergenen, die tot géen Kerk behooren, die zeggen er geen godsdienst meer op na te houden, klimt van dag tot dag — in totaal voor héel ons Vaderland 290,000, zijnde 1/30 van de bevolking.

Zal men nu deze dingen met ernst onder de oogen zien?

Het voegde daaraan de waarschuwing toe aan een wel niet genoemd, maar daarom niet onbekend adres, om toch eindelijk eens op te houden met het „schelden" en „lasteren" van de Gereformeerde Kerken evenals van de mannen van den Gereformeerden bond:

Zal men nu ophouden om bizonderlijk »de Geref. Kerken« te schelden en te lasteren, waar zoo'n groot deel van ons gereformeerde volk vergadert rondom Gods Woord en waar zoo veelerlei arbeid wordt begonnen en voortgezet op het gebied van onderwijs, maatschappelijken en socialen arbeid?

Zal men nu de hand in eigen boezem leeren steken, om af te laten van het schelden op de mannen van den Geref. Bond c s, die niets anders willen dan de Herv. Kerk weer terugroepen tot de wegen Gods, in Zijn Woord ons geopenbaard, en zich in deze weer gaan gedragen zooals aan Hervormde menschen betaamt?

Veel geholpen heeft deze waarschuwing echter niet.

Dr. Kromsigt, die in de algemeene vergadering der Friesche afdeelingen van de Confessioneele vereeniging te Leeuwarden een rede hield over „volkskerk en vrije kerk in de 16e eeuw," trok blijkens het verslag in de *Leeuwarder Courant* weer ouderwets van leer. Hij zeide volgens dit verslag:

De vraag »volkskerk of vrije kerk« dringt zich naar voren in allerlei kringen; men zoekt naar een kring van eensgezinden, om vandaar uit te werken op wat er buiten staat. Het voorstel der commissie voor de herziening der grondwet bracht ze opnieuw naar voren. De principieele vraag is: Hoe moeten wij ons plaatsen tegenover ons volk. We willen letten op de lessen der historie. Dr. Kuyper acht de volkskerken onkruid en heel zijn streven doelt op de uitroeiing. De Waarheidsvriend (orgaan van de Gereformeerden in de Ned. Herv. Kerk — Red. *N. R. Ct.*) toont neiging daarin mee te gaan. Daartegen is 't noodig positie te nemen. De vrije kerk-idee is ongereformeerd. Onze vaderen toonden dit in hun strijd tegen Wederdoopers en Labadisten. Spreker wijst als bewijs op een boekje van Ds. Bontius.

Moeten we ons volk als gedoopt beschouwen of moeten we den doop maar loslaten en kleine kringen vormen? Velen kiezen 't laatste en vinden dat de eersten de werkelijkheid voorbijzien. Maar wat zegt de Schrift? De profeten hielden vast aan 't verbond en scheidden zich niet af in kleine kringen, maar plaatsten zich midden in 't volksleven en riepen de afvalligen op als afkeerige kinderen.

De Hervormers deden niet anders. Zij erkenden zelfs den doop der Roomschen en toonden zoo de historie te eerbiedigen en 't verbond als breeden grondslag te aanvaarden. Op dien grondslag richtten zij zich tot »heel 't volk«. Heeft de praktijk der profeten en der Hervormers ons niets te zeggen? Naast het: »Tegen de revolutie het Evangelie«, klinke het: »Tegen de afscheiding het Verbond.« De Hervormers waren niet radicaal en daarom stelden zij zich op historischen grondslag.

Naast hen was een radicale stroom: de Wederdoopers, die zich niet bij 't verleden aansloten, geen reformatie der oude, maar stichting eener nieuwe kerk bedoelden. Zij openbaarden zich overal in onderscheiden vorm, vooral in Duitschland en Zwitserland. Jan van Leyden was de meest radicale, Menno Simons een vrome, wiens optreden de revolutionaire geesten beteugelde. Voor zijn optreden bedreigde zij de Hervorming vooral tijdens Luthers verblijf op den Wartburg. Thomas Münzer was de aanstoker en kenmerkte zich door terzijdestelling van Gods woord. In de Zwickauer profeten vond hij ijverige propagandisten, die heel wat verwarring veroorzaakten. Karlstadt, Luthers vriend, liet zich zelfs door hen meesleepen. 't Evangelie van Münzer kreeg hoe langer zoo meer een socialistisch karakter en miskende het Woord en de ambten. Luther trad eindelijk tegen hen op en riep vorsten en adel op tot den strijd. Zijn oproep vond gehoor en een bloedige strijd volgde.

In Zwitserland had men een soortgelijke beweging tegen Zwingli door eenen Grebel, die in zekeren Blauwrok, een gewezen monnik, een medestander vond. De Zwitserschen onderscheidden zich van de Duitschers door de weerloosheid te prediken. Later vereenigden beide stroomingen zich in Straatsburg, waar Melchior Hoffman profeteerde van een komend nieuw Zion.

Met Jan van Leyden werd zijn leer der weerloosheid vervangen door de leer des gewelds, dat te Munster korten tijd overheerschend was en gemeenschap van goederen en veelwijverij huldigde.

De afloop is een waarschuwend voorbeeld van de bittere vruchten die afwijking van 't Woord draagt. Terwijl zij Luther van halfheid beschuldigden, bleef diens werk en keerde Munster tot Rome terug. Hoe kwam 't dat hun werk verliep? Doordat zij zich niet aansloten bij de historie. De Hervormers doorzagen dit en bestreden daarom de Dooperschen.

Menno Simons wist den revolutionairen geest te temmen en een stille, rustige gemeente te vormen, die op de ontwikkeling der christelijke kerk vrijwel zonder invloed bleef. Hun geest bleek o.a. in verbod van 't bekleeden van een overheidsambt, van 't dragen van wapenen en 't afleggen van den eed; ideeën, die thans bij de redicale geesten instemming vinden. De Hervormers herkenden toen reeds 't gevaar en wezen er op, zooals o.a. Calvijn in de voorrede zijner Institutie gericht aan den Franschen koning.

Naast hun radicalisme in de kerk, wilden zij van een Christelijke overheid niet weten, zooals we dat in onzen tijd ook zien. Men had oog voor den enkelen eensgezinde en niet voor volken en geslachten. Vandaar geen reformatie der oude, maar stichting van een nieuwe kerk, niet door een werk Gods, maar door een daad der menschen; de kerk werd een vereeniging ter evangelisatie. De Hervormers daartegenover op historischen grondslag, met erkenning van het verbond in den doop en hun ruime doopspractijk, zooals o.a. blijkt uit den brief van Calvijn aan John Knox.

Welke leering is hieruit te putten? Ons wachten voor den geest der afzondering, die de Doopersche dreef, en dus een ruime doopspractijk met voortdurende herinnering aan de belofte. Volkskerk, niet in den zin van »Elk wat wilt«, een belijdende kerk door geleidelijke reformatie. De reformatie leefde uit de rechtvaardigmaking door het geloof, de Dooperschen meer uit een gebroken werkverbond. De erkenning, dat God goddeloozen rechtvaardigt, houdt te midden van den afval de hoop levendig en is daardoor een kracht om ons van afscheiding te weerhouden.

De *Waarheidsvriend* teekent hierbij aan:

De hoeveelste maal het nu is, dat Dr. Kromsigt over dit onderwerp gesproken heeft, weten we niet.

Wij voor ons beginnen het wel een weinig vermakelijk te vinden, als voor de zooveelste maal mannen als de Cock, Brummelkamp, Wormser, Bavinck, Gispen, Kuyper, Lindeboom, Honig, Bouwman enz. enz. met Jan van Leyden en Thomas Münzer vergeleken worden, terwijl Hoedemaker, Kromsigt, Schokking, Lingbeek enz. daarbij als Luther en Calvijn poseeren.

Maar — tenslotte moet Dr. Kromsigt het zelf weten. En als men er op de algemeene en provinciale vergaderingen van de Confess. vereeniging genoegen mee neemt, is het óns ook zeer wel!

Wat we evenwel nog eens vragen willen is dit: meent Dr. Kromsigt nu dat hij, door de dingen herhaaldelijk te zeggen en nooit te bewijzen, *iets* verder komen zal?

Waarom strijdt hij toch altijd tegen windmolens, waarbij men zelf niets opbouwt, anderen in den weg treedt en daarbij de vijanden tot victorie helpt?

Wie van de gereformeerden wil er nu toch een kring van eensgezinden?

Wij niet!

Wij staan naar een Geref. Kerk, waar de belijdenis onzer Kerk zal worden gehandhaafd.

Van een kring, van een clubje, van een vereeniging geen sprake.

W staan naar de openbaring van Christus' Kerk in dezen lande, waar Gods Woord geëerd wordt, Jezus Christus Koning is en gezongen wordt: Al ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't, dat zonen' van 't zelfde huis als broeders samen wonen.«

Waar voor publicke vijanden van God en Christus geen plaats is.

Waar de beloften Gods, in den weg van Zijn genadeverbond geopenbaard, allen bekend gemaakt worden aan jong en oud, gedachtig zijnde den eisch Gods, dat Zijn verbond niet trouweloos mag worden geschonden en het heilige niet voor de honden mag worden geworpen.

Welnu — wie spreekt er dan onder ons van »een kring van eensgezinden«; wie wil het volk loslaten; wie wil Jan van Leyden navolgen en doen als Thomas Münzer?

Is er dan heusch in onze dagen niets anders te zeggen, waar de nood onzer Geref. Kerk zoo groot is door het trouweloos schenden van Gods Heilige inzettingen?

Is er niets ánders te doen, dan ons te vergelijken met Jan van Leyden, Knipperdolling en dergelijken?

Wil Dr. Kromsigt óok niet een Geref. Kerk, waar het Woord recht verkondigd wordt, waar de tucht wordt bediend in wettig kerkelijken weg, naar uitwijzen van Gods Woord, zoodat zij, die publiek niet instemmen met de belijdenis der Kerk, buiten de Geref. Kerk zullen leven?

En gelooft Dr. Kromsigt óok niet, dat ten slotte voor het volk geen zegen te verspreiden is, dan wanneer de Kerk zich gedraagt naar Gods getuigenis, ook in het verwerpen van alle dwaalleer, in het veroordeelen van alle leugen, in het bestraffen van alle goddeloosheid, in het afsnijden van allen, die, na vermaan, blijven volharden in hun booren weg?

Gelooft Dr. Kromsigt ook niet, dat zij die van harte belijden, dat God de goddeloozen rechtvaardigt, niet gedoogen mogen dat de Kerk alles straffeloos toelaat?

Neen, laat men het niet voorstellen dat wij spreken van »een kring van eensgezinden« Wij willen ons scharen rondom de banier der waarheid en wij spreken van de *Gereformeerde Kerk*, die haar weg wél moet aanstellen onder de menschen, daar ze anders in de zonde wandelt voor God en zonder kracht en zegening is het midden van het volksleven.

En dat heeft *niets* met de Zwickauer profeten te maken. Evenmin als de Dordsche Synode met de Spaansche Inquisitie.

Of ook dit protest iets baten zal?

We betwijfelen het.

Dr. Kromsigt is in den omgang een gansch gemoedelijk en vriendelijk mensch. Hij heeft zelfs zoo'n gevoelig hart, dat wanneer de *Heraut* of *Waarheidsvriend* 't een enkelen keer wagen minder sympathiek over het streven der Hoedemakerianen te spreken, hij terstond de droefste klaagtonen laat hooren over gemis aan broederlijke liefde, onwaarheid in de voorstellingen, zonde tegen het negende gebod enz.

Maar deze zelfde gemoedelijke en vriendelijke man wordt, zoodra hij op 't stokpaardje rijden gaat van de volkskerk, tegenover allen, die 't niet met hem eens zijn, bitter, grof, onrechtvaardig en onverdraagzaam.

Ik vrees, dat Dr. Kromsigt zelf hier niets meer aan doen kan. (C'est plus fort que lui. Prof. Vischer schreef daarom onlangs, dat zoolang Dr. Kromsigt in dien kring van denkbeelden gevangen bleef, er niet meer met hem te disputeeren viel.

Toch neemt dit niet weg, dat we de *Waarheidsvriend* dankbaar zijn, die het zoo warm en met zulk een trouw van het broederhart voor ons opnam.

Zulk „schelden", — ik weet er met den besten wil geen beteren naam voor — moge dan niet zoo boos bedoeld zijn, maar het doet in de kringen, waarin Dr. Kromsigt's woord invloed uitoefent, nameloos veel kwaad. Het maakt, dat de Gereformeerden in de Hervormde Kerk hun ergsten vijand gaan zien in de Gereformeerden buiten de Synodale organisatie. Wat krachtens eenheid van geloof en belijdenis saamhoort, wordt zoo steeds meer uiteengerukt en van elkaar afgestooten.

Daarom zijn we dankbaar, dat de *Waarheidsvriend* telkens weer tegen zulke onware voorstellingen protesteert en in kringen, waarin de *Heraut* niet gelezen wordt, tegen dit verdachtmaken opkomt.

Zijn naam doet hij daarmee eer aan.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de vergadering der classis Brielle 3 Sept. 1913.

Voorzitter Ds. v. Lummel, assessor Ds. Dekker, scriba Ds. Esselink. Gezongen Ps. 119 : 3, gelezen Hand. 10 : 17—38. De voorzitter gaat voor in gebed. Door Ds. Smallegange en ouderling Schuitman worden de lastbrieven nagezien en in orde bevonden. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. Abbenbroek zond een dispensatie in.

De notulen worden gelezen, goedgekeurd en geteekend.

Kennisgeving van de classis Apeldoorn omtrent Ds. Segboer en van de classis Amersfoort omtrent Ds. den Hengst. Voor kennisgeving aangenomen.

Ingekomen een brief van Ds. Pi. v. A. te Amsterdam, waarbij hij zijn dienst den vacanten kerken in de classis zeer gaarne aanbiedt. Adres: Amsterdam, Ruyschstraat 61.

Ingekomen een bezwaarschrift van eenige leden der Geref. kerk te M. tegen de handeling van den kerkeraad, die op Zondag 24 Aug. Ds. den Hengst, die niet meer dienaar des Woords in de Geref. Kerken is, voor de gemeente heeft doen optreden. Breedvoerig wordt dit protest besproken, welke bespreking beëindigd wordt door het aannemen eener motie, waarin de vergadering hare ernstige afkeuring uitspreekt over de onwettige handeling van den kerkeraad te M; hare blijdschap dat de kerkeraad van M. het verkeerde van zijn handeling erkent; haar vertrouwen dat de kerkeraad, naar zijne gedane belofte, zich voortaan van zoodanige onwettige handeling zal onthouden; terwijl zij den kerkeraad opdraagt dit in zijne notulen op te nemen en schriftelijk mede te deelen aan de bezwaarde broeders.

De kerk van Hellevoetsluis vraagt steun in zake kerk- en pastoriebouw. De classis besluit dezen steun gaarne te verleenen en van harentwege een aanbeveling te zullen verstrekken.

De deputaten ter Partic. Synode brengen rapport uit bij monde van Ds. Mol.

Rapport van kerkvisitatie in de kerken op Voorne en Putten wordt gegeven door Ds. Dekker. De kerkvisitatie zal op Flakkee gehouden worden in Sept. of Oct.

Ds. Mol geeft verslag van de hem opgedragen taak ter bijwoning van het afscheid van Ds. Aalberts te Spijkenisse.

Bij de rondvraag naar art. 41 wordt aan enkele kerken advies gegeven in desgevraagde zaken.

Bij de regeling der vacaturebeurten wordt met dank en blijdschap vernomen, dat ook nu weer de classis Barendrecht, Rotterdam en Schiedam der zwakke classis Brielle hulp willen verleenen. De vacaturebeurten zijn nu als volgt geregeld: Den Bommel in Sept. Ds. Diemer, Nov. Ds. Esselink; Melissant, Sept. Ds. Berends, Nov. Ds. Felderhof; Rockanje, Oct. Ds. Runia, Nov. Ds. Hoogland; Tinte, Sept. Ds. v. Herwerden, Nov. Ds. Mol; Hellevoetsluis, Sept. Ds. Hoogenbirk; Nieuw-Helvoet, Oct. Ds. Dekker; Stellendam, Sept. Ds. v. Lummel; Oudorp, Nov. Ds. Duin; Spijkenisse, Sept. Ds. Sleeswijk Visser.

Nadat de assessor is voorgegaan in dankgebed, sluit de voorzitter de vergadering.

Op last der classis,
G. W. H. ESSELINK, *scriba.*

Kort verslag van de vergadering der classis Schiedam op 2 Sept. 1913.

1. Namens de roepende kerk van Poortugaal opent Ds. Diemer.

2. DD. van Haeringen en Goris zien de credentialen na; alle kerken zijn regelmatig vertegenwoordigd.

3. Moderamen: Ds. Felderhof, praeses; Ds. Diemer, assessor; Ds. Berends, scriba; Ds. van Anken, adj.-scriba.

4. De notulen worden gelezen en vastgesteld.

5. Ingekomen stukken: *a.* Classis Brielle doet vernieuwde aanvrage om steun. Toegestaan; *b.* mededeeling van een classis inzake schorsing en en uit 't ambt treding van een dienaar des Woords; *c.* Verzoek om steun van de Partic. Synode van N.-Br. en L. voor haar evangelisatiearbeid. De voorzitter bevelt aan.

6. Een kerk ontvangt inlichting in een tuchtzaak.

7. Rapporten. *a.* Ds. van Anken rapporteert over de Partic. Syn. van Z.-H. (z.). Met betrekking tot 't besluit inzake weeshuis-Middelharnis wordt besloten:

De classis Schiedam, uit een toegezonden circulaire opmakende, dat 't bestuur van 't weeshuis ten opzichte van de voorgeslagen subsidieverhooging, zich houdt aan 't besluit van de Partic. Synode (Noord) en annuleert dat van Zuid-Holland (Zuid);

vraagt voornoemd bestuur, hoe het handelt als de besluiten van beide Synodes met elkander in strijd zijn, en of de tijd niet gekomen is, dat vastgesteld worde de verhouding van het bestuur tegenover beide Synodes.

b. Rapport predikantstractement en pensioenen. Ds. Vonk rapporteert: De commissie adviseert, winste te doen met wat de Partic. Syn. te dien opzichte besloot, en voorts een gemeenschappelijke regeling te treffen voor de pensioenbezorging. Deputaten ad hoc worden gecontinueerd. Op de volgende vergadering wordt hun rapport ingewacht. Naar den wensch der commissie spreekt de classis thans reeds uit: „dat zij het niet in strijd acht met het beginsel van Utrecht 1905 om een gemeenschappelijke regeling naar art. 13 te treffen".

8. Rondvraag naar art. 41 D.K.O.

9. Vacaturebeurten: Hoogvliet, Sept. Ds. Goslings; Oct. Ds. Hagenbeek; Nov. Ds. Jonkers; Brielle, Dec. Ds. v. Haeringen; Jan. Ds. Koster; Febr. Ds. Sieders.

10. Mededeeling collecten hulpbehoevende studenten geschiedt. Volgende maal moeten collecten voor de V. U. gestort worden.

11. Tegen 25 Nov. zal de kerk van Rozenburg de volgende vergadering oproepen. Ds. Goris zal D.V. praesideeren.

12. Ds. Sieders eindigt met dankgebed, waarop de classis is gescheiden.

Op last der classis,
K. VAN ANKEN, *adj.-scriba.*

Buitenland.

N.-Amerika. Streven naar eenheid in de Lutherse kerken.

Een goed gerucht kwam uit de nieuwe wereld tot ons. Er is in de Lutherschen kerken aldaar een ernstig streven naar eenheid ontstaan. Terwijl te voren de verschillende groepen Lutherschen kerken, in synoden verdeeld, elkander dikwijls bestreden, zoodat in dien inwendigen strijd vele goede krachten werden versplid, heeft men nu het inzicht gekregen dat deze broederstrijd moest ophouden en dat men schouder aan schouder behoort te gaan staan om den strijd tegen het ongeloof te strijden. Wat velen zoo lang te vergeefs hebben gehoopt, schijnt nu verwezenlijkt te zullen worden: men wil elkander de broederhand reiken.

Gelukkig zal de vereeniging der verschillende Lutherschen kerken niet ten koste der belijdenis en der waarheid zijn. Soms hoort men van pogingen om de Baptistische en de Methodistische kerken te vereenigen, maar dan is de vrees gewettigd, dat de kerken die een verschillende belijdenis hebben, de verschilpunten voor onwezenlijk zullen verklaren. Doch dit is bij de pogingen die de Lutherschen kerken in N.-Amerika gaan aanwenden om tot eenheid te geraken, uitgesloten. Men wil in die kringen eenheid op grond van dezelfde belijdenis. De groote generale synode heeft de onveranderde Augsburgsche confessie openlijk als accoord voor kerkelijke gemeenschap aanvaard; het generale concilie erkende dat de tijd tot het sluiten van vriendschap gekomen was; ook in de andere synoden komt men tot het besef dat men bij elkander hoort. Wat het aantal belijders aangaat, nemen de Lutherschen in N.-Amerika de derde plaats in onder de Protestantsche kerkelijke gemeenschappen; door het gedeeld leven en den onderlingen strijd waren zij echter tot hiertoe geen machtige factor in het Amerikaansche volksleven. Men is zich bewust geworden, dat hetgeen de Lutherschen kerk belijdt, op geheel andere wijze in het volk moet gedragen worden, en dat dit alleen kan, als alle Lutherschen krachten daartoe samenwerken. Niet, dat nu de afzonderlijke synoden datgene wat haar kenmerkt, zullen prijs geven. Zoo is de Missoury Synode de leer der predestinatie toegedaan. Haar werd deswege „Calvinisme" verweten. Maar de broederstrijd daarover zal vervangen worden door een krachtig optreden tegen den gemeenschappelijken vijand van het geloof der reformatie en van het Christendom, zonder prijsgeving van eigen overtuiging.

Het eerste station op den nieuwen weg der eenheid is de stichting van een groot Lutherschen dagblad, de *Lutheran Survey*. Als hoofdredacteur van dit blad zal Dr. Greever te Columbia optreden. Deze deed een reis naar Duitschland om advies in te winnen van de invloedrijkste mannen der Luthersche kerk; hij keerde terug met de wetenschap, dat ook de voorzichtigste raadgevers zijne onderneming met blijdschap begroetten. Een kapitaal van zes ton gouds is daarvoor saamgebracht. Het blad wil het geheele openbare leven van uit Luthersch standpunt bezien en beoordeelen. Het meest verblijdend is het, dat de verschillende synoden de nieuwe onderneming met geestdrift hebben gegroet.

Gemengd Nieuws.

Bebel verheerlijkt. Het Parijsche blad de *Témoignage*, organ van de Luthersche kerk in Frankrijk, gaf zijn lezers in het nummer van 22 Aug. ll. een hoofdartikel over »den dood van August Bebel«, den sociaal-democratischen leider voor Duitschland. Bebel wordt daarin een groot sociaal-democraat genoemd, die ook een groot patriot geweest is, die, omdat hij voor de zaak der gerechtigheid pleitte, ook voor het Rijk Gods gestreden heeft. Hoe komt het Christelijk orgaan er toe Bebel te verheerlijken? Het wordt verklaard door de woorden: »Wij Franschen kunnen niet vergeten wat Bebel na ons ongeluk gedaan heeft. Hij waagde het tegen de annexatie van den Elzaas en Lotharingen te protesteeren en zijn protest bracht hem maanden lang in de gevangenisse. Dit protest moge den Franschen aangenaam geweest zijn, maar Bebel is steeds met alle macht een verwerper van Gods Woord geweest. Dit heeft de *Témoignage* vergeten.

Een protest. De Bulgaren worden beschuldigd ongeloofijke, afschuwelijke wreedheden in Adrianopel te hebben gepleegd. De predikant L. W. Gentle-Cockett, van de Bible Lands Missions Aid Society, heeft echter geschreven, dat in belangrijke bijzonderheden de berichten omtrent die wreedheden valsch zijn. De predikant Gentle-Cockett was in de stad kort na haar val en hij wordt in zijn protest gesteund door den predikant L. O. Woodruff, een Amerikaansch zendeling in Europeesch Turkije, en den predikant Fornajieff van Sofia. Deze mannen verklaren met majoor Samson, den Britschen consul, dat de Bulgaarsche autoriteiten »bewonderenswaardig handelden bij de oplossing van een moeilijk probleem«.

Het Protestantisme in Spanje. Door de September-revolutie in 1868 konden Protestanten in Spanje gaan arbeiden. Het Evangelisatiegenootschap te Barmen steunde Ds. Fritz Fliedner, wiens zoon na zijn dood, in 1901, den arbeid voortzette. Aan Fliedner is te danken de stichting der »Iglesia Evangelica Espanola«, waartoe tegenwoordig 25 gemeenten, waaronder echter zeer kleine, behooren. Te Madrid hebben zij een fraai kerkgebouw met seminarium, school, hospitaal, weeshuis en boekhandel.

Jammer dat deze kerk niet de eenige gebleven is, waarbij alle Protestanten zich aansloten. Maar de Zweedsche Baptisten en de Engelsche Darbysten en Methodisten stichtten ook eigen kerken, en daarnaast ontstond bovendien de Iglesia Espanola Reformadas, die van Amerikaansche Anglikanen uitging.

Het geheele getal protestanten in Spanje is moeilijk vast te stellen. Officieel behooren al de Spanjaarden tot de Roomsch-Katholieke Kerk. Men neemt echter aan dat er 20,000 Protestanten zijn.

Wat aangaat den rechtstoestand der Protestanten, deze werd na de revolutie van 1868 veel beter, maar dit voordeel ging weer verloren bij den terugkeer der Bourbons in 1874. De Grondwet van 1875 gewaagt wel van godsdienstige verdraagzaamheid, maar verbiedt ook »andere ceremonien en openbaar vertoon dan die van den Staatsgodsdienst«. Wat evenwel onder openbaar vertoon te verstaan is, daarover zijn de mannen van het gezag het niet eens. De gebouwen van den Protestantschen eeredienst mogen voor het uitwendige niet aan een kerkgebouw doen denken. De eenvoudige kapelletjes van buitenlandsche kerken mochten tot voor korten tijd nog geen toren of klok of kerkelijke stijlvormen hebben. Lagere, soms ook hoogere ambtenaren leggen nog menigmaal aan Protestantsche inrichtingen en scholen allerlei moeilijkheden in den weg, om van ruwheden van den kant van het volk niet te spreken. Nog kort geleden werd een Protestantsch soldaat gestraft, omdat hij, toen een Roomsche processie voorbij trok, niet geknield had.

De geschiedenis van Jozef op het tooneel. In Londen worden tooneelvoorstellingen gegeven, waarbij het leven van Jozef uitgebeeld wordt. In christelijke kringen wordt dit, kan het anders? ten zeerste betreurd. Er wordt daartegenover wel beweerd, dat, wijl er iets van de Bijbelsche geschiedenis vertoond wordt, het gaan naar de komedie gecoorloofd wordt. doch men gevoelt toch, dat dit ijdel zeggen is. Het is kenmerkend voor den geest van deren tijd, dat menschen die den Bijbel niet willen lezen, wel tooneelvertooningen gaan zien waarbij Bijbelsche tooneelen worden opgevoerd.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

II.

VER VAN HUIS.

Velerlei dat we nu heel gewoon en reeds oud vinden was toen nog nieuw en voor velen vreemd. Ik kan mij nog zeer goed herinneren, dat wij jongens tot elkander zeiden, toen de nieuwe munt komende was: „wat zal dat vreemd klinken: drie voor een cent, in plaats van twee voor een duit". Toch kwam het zoo ver, en ook de pietjes en zesthalven en scheepjesschellingen verdwenen. Alleen sommige oude namen, zooals vier duiten, een stooter, een schelling hoort men nog wel.

Ook de kleedij was en werd geheel anders dan onze vaders en moeders die nog gekend hebben. De steek werd afgeschaft, behalve nog voor de dominees. Evenzoo ging het met de korte broeken. De pruiken, ook de staartpruiken, verdwenen geheel en menige wel beklante kapperszaak ging daardoor te niet. Wel beschouwd werd de kleeding er niet mooier op, maar zeker veel eenvoudiger en minder kostbaar. Mijn Zondagspak kostte wel viermaal minder dan dat van mijn grootvader. Men gebruikt er echter slechter stoffen voor dan vroeger.

De oude Republiek der Vereenigde Nederlanden was voor goed verdwenen. We hadden nu een koninkrijk, onder hetzelfde geliefde stamhuis van Oranje waaruit vroeger de stadhouders waren gesproten. Middellijkerwijs was dit een gevolg van den „Franschen tijd", die zooveel ouds had doen verdwijnen, maar ook nieuwe dingen had gebracht. Voortaan b.v. waren de burgers tot krijgsdienst verplicht. Van alle geboorten en sterfgevallen moest aangifte gedaan worden; huwelijken die alleen in de kerken gesloten werden golden niet meer, enz. Ook had de Gereformeerde Kerk opgehouden Staatskerk te zijn, en kon ieder een ambt bekleeden, onverschillig tot wat kerk hij ook behoorde.

Zoo was er dus velerlei nieuws en vreemds, en het kon geen kwaad u dat eens te vertellen. Ge ziet wel dat er hier beneden niets bestendig is. Nu ik oud ben weet ik het beter dan ooit.

Zooals ik reeds zei, had ik mijn jeugd doorgebracht in een groote stad. Ik was vroom opgevoed, en daarom zagen mijn ouders mij niet zonder eenige zorg vertrekken, toen ik aan de hoogeschool te Leiden voor dokter zou gaan